

Shoiraxon Hasanboyeva

Farg'ona viloyati Farg'ona tumani 1-son umumiy o'rta ta'lim maktabi ona tili va adabiyot o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'quvchilarning nutq ko'nikmalarini shakllantirish bo'yicha metodik va amaliy tavsiyalar bayon etilgan. Shuningdek, o'quvchilarning yozma nutq ko'nikmalarini rivojlantirish uchun metodik uslublar bilan namunalar yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: og'zaki va yozma nutq, ko'nikma, ona tili, imlo, grammatika, metodika, ta'lim.

Ona tili darslarida yozma nutqni o'stirish o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Ularning tafakkurini kengaytiradi. Shuning uchun o'qituvchi "... o'tilgan mavzu asosida o'quvchilarning nutq ko'nikmasini o'stirishga e'tibor berishi lozim". Ayrim o'qituvchilar mustaqil, ijodiy yetarli e'tibor bermaydilar. Natijada o'quvchilar o'z fikrlarini og'zaki va yozma bayon qilishda qiynaladilar.

Kuzatishlar ko'p hollarda og'zaki nutqi har tomonlama o'sgan o'quvchilarning yozma nutqi ham rivojlangan bo'lishini ko'rsatmoqda.

IV-VIII sinflarda o'quvchilarning yozma nutqini o'stirish maqsadida turli xarakterdagi mustaqil ishlardan foydalaniladi. Jumladan, ma'lum bir grammatik qoida asosida matn mazmunini qayta hikoya qilish; rasmlar, diafilmlar, kinofilmlarda ko'rganlari yoki shaxsiy taassurotlari va eshitganlari asosida turli xarakterdagi insholar yozish, o'qilgan badiiy asar, ko'rilgan film va spektakllarga taqrizlar yozish, ma'lum bir uslubda berilgan matnni ikkinchi bir uslubdagi matnga erishish mumkin.

O'quvchilarning saviyasi oshgan sari bog'lanishli nutq malakasi ham kengayib boradi. IV sinf o'quvchisi ma'lum bir grammatik talab asosida (yozma) matn mazmunini qayta hikoya qila oladigan, rasmlarda, diafilmlarda ko'rganlari asosida yozma matn tuza oladigan, shaxsiy taassurot va eshitganlarini bayon qilib bea oladigan bo'ladi.

O'quvchilar o'z fikrini erkin bayon qilishi uchun quyidagilarga ega bo'lishlari lozim:

- a) yetarli darajadagi so'z boyligi;
- b) ona tilidan o'rganilgan qoidalarni amalda qo'llay olish malakasi;
- v) gapda so'zlarni o'rinli ishlatish, gapni grammatik jihatdan to'g'ri tuzish, gaplarning bir-biriga bog'lanishini hisobga olgan holda bog'li matn tuza olish malakasi;
- g) o'z nutqida tilning tasviriy vositalaridan o'rinli foydalana olish malakasi;
- d) to'g'ri yozish ko'nikmasi.

O'quvchilarning yozma nutqini o'stirishda yoziladigan insholarning ahamiyati katta. O'quvchilar o'z ta'surotlari asosida mustaqil insho yozishga qiziqadilar. Masalan, "O'lkamizga bahor keldi" mavzusida insho yozdirish uchun o'qituvchi insho mavzusini uni yozishdan 10-15 kun oldin o'quvchilarga ma'lum qiladi. Ular bu vaqt ichida tabiatda sodir bo'ladigan o'zgarishlarni kuzatadilar va o'zlarini fikr-mulohazalarini, yuqorida qayd

qilinganidek, kuzatishlar daftariga yozib boradilar. Vaqt-vaqti bilan o'qituvchi inshoga tayyorgarlik qanday tartibda olib borilayotganini so'rab turadi.

“Ekskursiya” mavzusida insho yozish uchun ham xuddi shunday tayyorgarlik talab etiladi. O'qituvchi, avvalo, bolalarga uyushtiriladigan ekskursiyaning maqsadini, nimalarga e'tibor berish lozimligini, taassurotlarini yozib boorish kerakligini uqtiradi.

O'quvchilarni mustaqil ravishda bayon va insho yozishga o'rgatish maqsadida o'qituvchi mustaqil ishning quyidagi bosqichlarini o'tashga da'vat etadi:

a) matnni diqqat bilan o'qib chiqish va tushunmagan so'zlarining ma'nosini bilib olish;

b) matn mazmuniga qarab, bayonning tuzish;

v) reja asosida matn mazmunini og'zaki hikoya qilishga tayyorlanish;

g) matn mazmunini izchil bayon qilish so'z, so'z birikmasi, gaplar tanlash;

d) yozilgan bayonni diqqat bilan o'qib chiqish; o'z-o'zini nazorat qilish.

O'quvchilarning mustaqil ishlarini o'zlari nazorat qilishda, ta'limiy bayon matnini darslikdan tanlash yaxshi natija beradi, chunki barcha o'quvchilar matnni mustaqil o'qib chiqish imkoniga ega bo'ladilar.

Ta'limiy xarakterdagi insholarni yozishda o'quvchi mustaqil ishning quyidagi bosqichlarini bosib o'tadi:

a) inshoning mavzusi haqida to'liq tasavvurga ega bo'lish, material to'plash;

b) inshoning rejasini tuzish;

v) inshoning mazmunini ochish uchun so'z, so'z birikmasi va gaplar tanlash;

g) rejaning har bir moddasiga oid fikrlarni to'plash;

d) fikrni yozma bayon qilish;

e) yozilgan inshoni diqqat bilan o'qib chiqish hamda har bir so'zning yozilishini, gaplarning tuzilishini ko'zdan kechirib chiqish.

O'qituvchilar yozma nutqini o'stirishga har bir darsda e'tibor berishlari zarur. Mustaqil ishning bog'lanishli nutqni o'stirishga yordam beradigan quyidagi turlaridan foydalanish tavsiya qilinadi:

1. Biror grammatik, orfografik qoida talabiga muvofiq gap tuzish, misollar topish. O'qituvchi bunday misollarni adabiyot darsliklaridan, shuningdek, gazeta va jurnallardan talashi mumkin. Adabiyot darsida badiiy asar o'rganilar ekan, shu parchadan ona tilining ma'lum bir qoidasiga ta'luqli so'zni izohlab o'tish yoki misolni esda saqlab qolish, lozim bo'lsa, bu misolni daftarga ko'chirib olish.

2. Tayanch so'zlar yoki so'z birikmalari yordamida bog'lanishli tekst tuzish. Bunday so'zlar va so'z birikmalarini ko'chma doskaga yoki kartinka yozib sinfga olib kirish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Qosimova K. Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1985-yil.

2. Yangi tahrirdagi DTS - 2005-yil. Boshlang'ich ta'lim jo'rnali, 5-son.

15-May, 2026-yil

3. Sh.Rahmatullayev, A.Xojiyev. O'zbek tilining imlo lug'ati, 1995-yil
4. Y.Abdullayev. Hamrohim Toshkent. 1996-yil.
5. Abdullaeva K va boshqalar. Savod o'rgatish darslari.T.,«O'qituvchi».1996 -yil.
6. Abdullaeva Q. Raxmonbekova S. 2-sinfda. O'qish darslari. (O'qituvchi kitobi.) Toshkent. O'qituvchi, 2004-yil.
7. Abdullaeva Q. va boshqalar. O'qish kitobi. 2-sinf Toshkent. O'zbekiston, 2003-yil.